

kal – talán ezért kerülnek az istenek tekintetét –, Fortuna pedig, vagy ahogy a görögök nevezik, Tükhé, a játékos és kegyetlen istenasszony, különös örömmel kínozza, gyöttri s taszítja végromlásba őket.

Ne kérdezd hát, Ponticusom, miért kell a becsületet választanod, hiszen, mint re-mélem, belátod, jóra vezetni bennünket többnyire gyöngye a pusztá értelem. Az ész csak a hasznot és érdeket képes tekinteni és fölfogni, más látványra oly vak, mint az újszülött kölyökkutya. Márpedig a jó, az igaz kényelmetlen és haszontalan dolog, szenvedéssel és keserűséggel teli serleg, kemény derékalj, korgó gyomor. A becsület ezért nem döntés, nem választás, hanem kényszer, iga, amelyet az isten vagy sorsunk rak reánk. A tisztességes ember sorsa csupa lemondás, hiány, hiszen vágyai, amelyeket sosem tölthet be kedve szerint, miben sem különböznek a rosszakéitól. Rabszolga ő, olyan dolgok szolgálja, melyek szándékait soha meg nem ismerheti. A becsületes élete azonban, higgy nekem, kedves Ponticusom, talán mégsem hitvány és megvetendő, mert a pásztor, aki botja segítségével nyáját a rossz útról a jóra tereli, olyan úr, kinek szolgálata rendkívüli – bár kétségtelenül viselni terhes – kitüntetés.

Magyar László András

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS LABEO LEVELÉHEZ

A fenti levél az Antoninus korabeli latin próza minden ékességét és egyben hibáját is magában hordozza. A szerkezet egysége, amely valójában iskolás minták szolgálai utánzásán alapul, a gondolati mélység és szellemesség, amely azonban felszínességet és üres játékot takar, a formai szépség, az iszokolonok, ritmikus clausulák (különösen a creticus) mesteri használata, amely a szöveget szinte verssé emeli, ám amely pusztán a technikai készség csillogtatására szolgál: mindez egytől egyig az önmagát a szabadság és virágzás korának hirdető, valójában azonban a szolgaság és hanyatlás periódusának bizonyuló második század prózájára jellemző vonás.

Levelünk szerzője, Quintus Arruntius Labeo az időszámítás 124. évében, Hadrianus császár uralkodása idején, Lucius Arruntius Tuber szenátor fiaként született Rómában. Jómódú, nagy hatalmú családja kiváló neveltetésben részesítette. Előbb Démétriosz rhétor, majd Caelius Ahenobarbus tanítványaként bejárhatta Hellászt, Egyiptomot, Szíriát és több más keleti provinciát, Egyiptomban geográfiát és csillagászatot, Szíriában orvostant és botanikát tanult. Első – azóta elveszett – művét, a „Botanica minor”-t a khioszi rhétoriskola hallgatójaként írta. 143-tól legatusi rangban, Attius Tarentinus segédtsíjteként vett részt a második alemann háborúban, majd 151-től proconsulként Illyria provinciát irányította. 160-tól quaestorként ő újította meg Róma húsellátási rendszerét: az ún. „Lex bovina” az ő nevéhez fűződik. 174 és 196 közt kétszer consuli, egyszer pedig főharuspexi tisztséget viselt. Labeo 201-ben halt meg agyvérzésben, más vélemények szerint influenzajárvány áldozata lett.

Quintus Arruntius Labeo „De monumentis” és „De originibus” című, ma már csak töredékesen ismert munkáit kortársai igen nagyra tartották, még Symmachus, Boëthius, sőt Augustinus is többször hivatkozik rájuk, „Harpyaca” című, ismeretlen tárgyú kiséposzát pedig Marcus Aurelius császár a fürdőszobája falára vésette.

Semmiképpen sem hallgathatjuk azonban el, hogy Quintus Arruntius Labeo magas, dús szőrzetű és rendkívül aljas ember volt, politikai pályáját mentora, Attius Tarentinus feljelentésével kezdte, majd avval folytatta, hogy több ízben is összeesküvést szőtt Antoninus Pius, Marcus Aurelius, Commodus és Septimius Severus ellen (minden alkalommal úgy menekült meg a halálbüntetéstől, hogy feladta és hóhérkézre juttatta társait). Első feleségét, Ammianus Marcellinus szerint, megmérgeztette, majd a gyilkosságot egyetlen még élő bátyjára kente, hogy ekképpen tegye rá kezét a teljes atyai örökségre. Élete intrikák és feljelentések közepette telt, pederaszta volt és mániákus nekrofil, perverz szexuális szokásairól számos kortárs epigramma tanúskodik. Dögletesen unalmas irodalmi műveit – Eduard Norden szerint – egy Theopomposz nevű rabszolgája írta, akit később elevenen megnyúztatott. A források alapján úgy tűnik, Quintus Arruntius Labeót a fajtalankodáson kívül csak a pénz és a hatalom érdekelte, e kettő érdekében semmitől sem riadt vissza. Mikor meghalt, a szenátus egyhangúlag, örömujjongás közepette szavazta meg számára a damnatio memoriae-t, még a házat is lerombolták, sőt a helyét is felszántották és besózták. Egy szó, mint száz, sajnálattal kell kijelentenünk, hogy ez a Labeo undorító egy féreg volt.

Az imént ismertetett életrajzi vázlat fényében olvasni a fenti levelet, amelyre Angelo Mai bíboros, a neves olasz filológus, Fronto kiadója a római Casanate könyvtárban bukkan 1808-ban, és amelyet magyar fordításban ezúttal tárhatunk először a Tisztelt Olvasó elé, bizonyosan különös élmény. Mivel a levél – Heino Bruckenthäler bizonyítékai alapján – kétségtelenül Labeo keze munkájának tartható (Theopomposz szerzősége ezúttal szóba sem jöhet), joggal tehető föl a kérdés: hogyan és miért írhatott ez a hitvány senkiházi, aki ráadásul nem is létezett, ilyen szép levelet? Az effajta kérdésekre azonban soha nem adható kielégítő és megnyugtató válasz. Együtt kell élnünk velük.

Ljudmila Ulickaja

GALAMBOCSKA

M. Nagy Miklós fordítása

Ugyanazokban az években, amikor Humbert Humbert zsenge korú szerelme után sóvárgott, és szegény Haze-zel kötendő házasságának embertelen tervét szőtte, a világ másik felén Nyikolaj Romanovics magányos filozófiaprofesszor (jobban mondva annak a tudománynak a professzora, mely e megnevezésre igényt tartott), akit szintén az általánosan elfogadott normákkal szembeszegülő szerelmi gerjedelmek fűtöttek, feleségül vett egy hölgyet, aki legszebb álmában sem számíthatott volna ilyen ragyogó partira. Őszintén szólva Antonyina Ivanovna a legcsekélyebb mértékben sem volt „hölgy”, sőt „polgártársnőnek” is csak erős jóindulattal lehetett nevezni. Száz százalékig a téns-